Sublimering som politisk akt

Perversionen opfattes i almindelighed som en broget affære. Noget, der giver navn til alt det, vi ikke mener at kunne rangere andre steder (neurose, psykose og hvad vi ellers finder på af betegnelser). Der er imidlertid gode grunde til, at vi interesserer os for den, thi dens almene former er i grunden såre normale og skanderer ganske notorisk menneskelivet. Så meget, at vi faktisk må anerkende, at sådanne tildragelser (fetichisme, ekshibitionisme, sadisme, masochisme) er konstitutive for den enkeltes måde at pleje forbindelse med objekterne på. Kærlighedsobjekterne (men også hadeobjekterne og de andre) befinder sig jo alle i grænsefladen imellem nydelse og ønske.

Perversionens økonomi

Hvis jeg skulle sammenfatte, hvad der derved er på spil, vil jeg sige, at det handler i alle tilfælde om *repræsentationsspørgsmålet,* om hvad man skal mene og gøre ved den omstændighed, at *forestillingerne* findes, at opfattelsen af verden inddrager dem, "forestillingerne", som en slags sammenfald mellem tegn og fænomen – hvilket bestemt ikke er indlysende.

Hvis der er en sammenhæng, hvor nødvendigheden af at skelne mellem 'normale' og 'patologiske' symptomer er nærliggende, er det netop i forbindelse med de 'perverse fænomener'. Derfor studsede Freud over, hvad han kaldte 'masochismens økonomiske problem' (hvilket for så vidt blot er en mere elegant måde at sige "Og hvad skal det dog gøre godt for?" på – altså: Hvorfor er masochismen nødvendig? og hvori består dens sadistiske afsæt?). Freuds eget problem var måske det, at han havde neuroserne som forlæg, hvilket nok kommer til at snyde på vægten – blandt andet på grund af dens ledsagende moralisme. Noget andet ville være, hvis vi anskuer perversionerne fra psykosens side. Men allerede at genkende dem som former ved 'hverdagslivets psykopatologi' – herunder i kraft af dens deltagelse i det politiske liv, fx – kan hjælpe til at orientere sig i, hvad perversionen kan fortælle os om subjektiveringsbetingelserne.

Det er i al fald tydeligt nok, at den standardiserede triade 'neurose-psykose-perversion', som vi anvender næsten uden at tænke over det, må ses efter i sømmene. Den er nemlig et psykiatrisk lirumlarum, som ikke holder. Ikke at det fænomenologisk ikke fremtræder sådan (i den moderne 'videnskabelige' psykiatri ganske vist under en anden nomenklatur, men opstillingen er til syvende og sidst den samme), men fordi den forhindrer os i at se på, hvad der egentlig er på færde i ønskets dialektik, som jo trods alt er, hvad psykoanalysen interesserer sig for – også når det handler om perversionen. Opsatte på at følge 'patologien' mister vi nemlig subjektet af syne (og reducerer det tilmed til en debiliserende egologi).

At gennemskue problematikken kræver som minimum, at vi genoptager Freuds overvejelser vedrørende den 'driftsskæbne', han kaldte "sublimering". En 'skæbne' han just fik omtalt, men på en måde lod ligge af mangel på en nærmere begrebslighed ("Sublimering" var en af de artikler han skrev til sin *Metapsykologi*, og som han valgte at kassere). Dertil forudsættes imidlertid, at også 'overføringen' og 'ønsket' nærmere defineres, så de ikke blot forbliver som deskriptive bestemmelser.

Sublimeringens dynamik

Sublimering har pudsigt nok ligeledes et blakket rygte. Det lugter af begrænsning, siges det, måske lige frem snerpethed. For den utilitarisme, der i dag fungerer som herskende ideal i vores 'civilisation' (læs: kapitalismen), hvor alt er til salg, fremhæver nemlig BEGÆRET, med STORE bogstaver, altså netop det modsatte af sublimering, som universel målestok. Alene af den grund må dette 'begær' tages under kritisk behandling.

Herhjemme er det ikke mindst frigørelsesideologien, der har bestemt tilgangen til psykoanalysen og dermed sublimering. At Lacans vejledende triade *besoin*, *demande* og *désir* således videreføres med remsen "behov-begæring-begær" lyder unægteligt godt og flugter fint med den danske rimtradition. Men den er ikke desto mindre en katastrofe. Alene af den grund, at remsen reducerer den *subversion*, som Lacan så omhyggeligt fik udledt af Freuds praksis, for i stedet at fremlægge denne som blot en infantil forestilling om overtrædelse (*transgression*). I den afstand, der findes mellem *subversion* og *transgression*, findes en problematik vedrørende sublimering, som vi har interesse i at få afklaret.

Man vil måske sige, at Lacans egen sensualisme spiller os et puds deri. Det er rigtig nok. Men hans vedvarende markeringer vedrørende modspillet mellem *jouissance* og *désir*, nydelse og ønske, burde have fået os til at overveje sagen én gang til. Thi kastrationsloven er mere end blot en kulturhistorisk kuriositet, og sublimeringen er i den grad forbundet med faderens lov. Vi kan altså ikke unddrage os at også gentænke ønskets dialektik. Hvilket selvsagt indebærer en præcisering af, hvad den pågældende dialektik går ud på. (Det er, hvad vi skal tage os af en søndag formiddag om måneden fra oktober 2026 af).

***Verleugnung* i dag: Drill, baby, drill**

Vi kan i al fald ikke se bort fra, at i det kulturhistoriske moment, vi befinder os i – hvor fornægtelse (*Verleugnung*) af den symbolske lov sætter en radikaliseret udgave af varefetichismen i omløb – findes der kræfter, som helt bevidst arbejder på at ødelægge de demokratiske sociale relationer (og dermed, efter min mening, funktionen far), vi hidtil har kendt. En bestræbelse, som kun kan undergrave dialektikken i sublimeringsarbejdet.

Den stigende magtkoncentration, monopoldannelse og oligarkiske hang, som i dag tilstræbes i kølvandet på profitratens nuværende tendens til fald, stiller os over for en ny udgave af de spørgsmål, Freud rejste i sin undersøgelse af *Ubehaget i kulturen*. En tekst, han skriver i 1930, umiddelbart efter at kapitalismens daværende indretning kollapsede i 1928-29, og hvor han på sin vis forsøgte at forholde sig til de forandringer i subjektiveringens sociale betingelser, som disse ændringer fører med sig.

Sådanne undersøgelser er nødvendige i en psykoanalytisk kontekst (Freud var klar over det, men udfoldede det ikke tilstrækkeligt; Lacan var betydelig mere opmærksom på det), thi den ødipale konstellation kan ikke fungere uden en samfundsmæssig bekræftelse. Og når denne bekræftelse (eller i hvert fald billigelse) forsvinder, ja så bliver de modallogiske relationer, som den diskursive metabolisme forudsætter, (jeg mener: de kulturelle rammer, der gør, at subjektet kan holde sig selv og sit liv ud – jf. blandt meget andet Durkheims undersøgelser af *anomi*-begrebet i forbindelse med industrisamfundets opkomst og dettes konsekvenser), ja så forvandles de til rene vrangforestillinger. Perversionsspørgsmålet er i den forstand spørgsmålet

om sublimeringens kæntring og dermed ønskets dialektiks kapitulation under en vilje til magt, som kun kan være delirerende.

Rækkevidden af effekterne ved de nuværende teknologiske omvæltninger kender vi jo ikke helt endnu, men det meste af, hvad der stilles i udsigt, vil ikke blive indfriet. Det kender vi alt for godt fra de tidligere teknologiske forandringer. Men vi ved allerede nu, at opfattelsen af det at være menneske, af de sociale fællesskaber, af det gode liv, og af hvad man må og ikke må i et samfund, nu igen er under pres. Den verserende 'digitale revolution' udsætter nemlig os, og det at være menneske, for en tilstand af total og generaliseret udnyttelse. Ja, udpumpning (DRILL) på alle parametre.

Inden for vores arbejdsområde rammer det både sproget og sandhedsdimensionen, billederne og kroppens erogenisering, objekterne og kærlighedsøkonomien. De underkastes nu alle varefetichismens regime på en så altomfattende måde, som vi ikke har kendt tidligere (tænk bare på, at børnene, men såmænd også de voksne, nu om dage bruger i gennemsnit 5,5 timer af deres vågne tid på at 'scrolle' på Instagram og deslige).

Perversionen som målestok

Problemet med vores tid er, at den ikke er særlig tragisk. Ønskets dimension undergraves nemlig over hele linjen.

Indhyllet i en forfærdelig selvretfærdighed flakker det moderne menneske fra shopping til shopping i tankeløs tilstand. Hellere drømme sig væk, bedøves, end forholde sig til det, at man eksisterer, at man vitterligt siger noget, når man taler, at livet og døden er vores vilkår. Eller rettere: Vi er klar over det, men vil ikke vide af det. Eller også: Vi formateres til at give afkald på vores tale, vores kroppe og vores tanker under påskud af at opnå en optimering, som altid er lige om hjørnet og aldrig indfries, hvorfor indsatsen må fordobles igen og igen.

Trump og hans groteske venner er ikke en tilfældighed. Han er blot udtryk for det ubehag i kulturen, vi befinder os i, dvs. det stade ved kapitalismen, vi er nået frem til, hvor spekulation, bedrageri, foregivenhed og almindelig ondskabsfuldhed er kommet i højsædet. Ikke fordi det ikke har været tilfældet tidligere, langt fra, men fordi det nu praktiseres uden blu og omfatter det ganske liv – morgen, middag, aften og natten med. Vi er ganske enkelt belejret af, hvad Voltaire kaldte nederdrægtighed (hans *Écrasez l'infâme* oversætter jeg som "Bekæmp nederdrægtigheden").

Det drejer sig om at ydmyge og nedværdige den anden (behandlingen af Zelensky fremstår paradigmatisk i den forbindelse), om at underkaste *the losers* (skyd bare de fattige, disse undermennesker), om at foragte dem, der forsøger at henholde sig til principperne om lov og ret (disse blødsødne *woke*-typer) og være på vindernes side uanset hvad (dvs. også ved at skifte hest midt i det hele og erklære sin sejr gang på gang).

Hvad *Mein Kampf* var for Hitler er *The Art of the Deal* for Trump. Løgnagtige delirerende politiske tekster opbygget ud fra brudstykker af heroiseret selvbiografiske heltemodige bedrifter (for Hitler i en uendelige kamp for at redde Moder Tysklands dyd, for Trump i et uendeligt togt, der går fra sejr til sejr, som skal vise den frygtede Fader, at han, Donald, ikke vil ende som sin alkoholiserede bror), tekster som i øvrigt i begge tilfælde er blevet udfærdiget af ghost writers. Her drejer det sig mindre om at 'anvende' psykoanalysen på det sociale ved at ødipalisere det end om at studere, hvordan den enkeltes adgang til den deontiske modalitet er bundet til en social anerkendelse af funktionen fader (bemærk: jeg siger ikke 'fader-funktionen', som lirumlarum

også anbefaler os, for det drejer sig om noget ganske andet), og at når denne går tabt, ja så udsættes vi for en social tilstand af mafiosi-tilsnit, hvor magthaverne ændrer reglerne efter forgodtbefindende.

Indbildningssamfundet som generaliseret overvågning

Den digitale kapitalisme bygger såmænd bare på fremkomsten af et nyt produktionsmiddel. Et produktionsmiddel, som ikke længere producerer 'varer' i gængs forstand, men udfolder sig i den "immaterielle" økonomi. Det er bemægtigelsen af denne ασώματος, der gør os syge.

Det drejer sig om en økonomi, som styres ud fra finanskapitalens præmisser, og som forudsætter virksomheders udflytning (*outsourcing*), indførelse af 'minimalstaten' (dvs. afskaffelse af enhver social kontrol over produktionen), nedbrydning af solidaritet (*rational choice theory*) samt kontrollen over menneskenes liv og reduktionen af deres væren til først og fremmest forbruger. Den digitale kapitalisme promoverer en privatiseret form for underkastelse.

I den forstand er det moderne menneskes livsbetingelse at være tilskuer. Tilskuer i den stadigt ekspanderende reklameindustri, som først forplantede sig til filmlærredet, så tv'ets enorme udbredelse, og i dag hersker ikke mindst over SOME (et akronym, jeg indtil for nylig ikke kendte, og som i den grad ontologiserer de sociale medier) og den digitale verden i det hele taget. Men hvad der kendetegner vores modernitet, er måske ikke mindst det forhold, at mennesket af i dag (med dets *brand*, dets attituder og gøren sig til over for et altomfattende og allestedsnærværende anonymt øje, dets *selfies* etc.), at vi alle i stigende grad presses til at være tilskuere i vores eget liv. At være forældre (og sågar bedsteforældre) består ikke mindst i at hjælpe børnene til at overkomme et sådant pres ved at sublimere (hvilket for mig vil sige: indgå i ønskets dialektik) på en måde, der lader dem placeres i verden ikke som individ (over for andre individer), men snarere singularitet (som da kan deltage i fællesskabet netop i kraft af sin spaltning).

Kampen om kontrol af krop og sind

For med sin globaliserende logik gør den aktuelle kapitalisme simpelthen krav på en total bemægtigelse af vores oplevelser og vores tanker, af vores narcissisme og forstand. Vi må derfor begribe, hvordan jagten på omkostningsreduktion og profitmaksimering kommer til at flugte med identitetsideologierne og kravet om at eliminere/skille sig af med det anderledes.

Med reduktionen af sproget til en standardiseret statistisk variabel og kravet om, at en påstået "morfologisk frihed" skulle være en menneskeret, produceres tillige en æstetik som kopi af kopier, der egentlig isolerer den enkelte foran sit eget spejl og ophøjer transhumanismen som idealbillede. Ønskets dimension segner under identitet og identifikation, og for at give den en plads må disse fikseringer relativeres.

Subjektets spaltning

Det gælder altså om at følge Freud i den forbavselse, han præsenterer os for i sin tekst om Akropolis (fra 1936), som beretter om en hændelse, han stod midt i godt tredive år tidligere, og som udmønter sig i en slags dissociation, som han kalder det, der ret beset bunder i modsatrettede ønsker. Denne "*Entfremdung*", siger han, kan manifestere sig i to hovedformer: enten som en egentlig fremmedgørelse i forhold til objektet eller som "*Depersonalisation*", sådan kalder han det på tysk, dvs. en

fremmedgørelse, der rammer subjektet. Men i begge tilfælde er *Verleugnung*, fornægtelsen, hovedærindet. Det er selvfølgelig denne *Verleugnung*, vi må interessere os for, fordi den udtrykker på sin vis en vigen tilbage for ønskets dimension.

De spaltninger af både subjektet og objektet, som Freud opdagede, er nemlig hverken tilfældige eller i sig selv patogene, men konstitutive for den subjektive organisering. Det drejer sig derfor snarere om at forstå, hvordan *Verleugnung* indgår i et samspil med blandt andet de foregange, som *Verwerfung* og *Verdrängung* står for, og ad den vej uddrage, hvorfor de af og til giver sig til kende i patologiske former – dvs. hvorfor de kan udarte sig i lutter prædikative dannelser. Det siger sig selv, at symptomets status dermed bliver centralt og studiet af fantasmets logik afgørende. Dette vil sige, at spørgsmålet om forholdet mellem alienationen og separationen må genoptages.

Alienation og separation

Simpelthen fordi det netop er inden for rammerne af samspillet mellem *alienation* og *separation*, at ønskets problematik træder frem. Noget jeg tror kan læses således, at ved alienationen er subjektets ønske i en nødvendig, men uundgåeligt fremmedgjort tilstand (*Entfremdung* netop), for så vidt det ene og alene forholder sig til den Andens anmodning (fx i form af en bøn om pietet, som det var tilfældet i Sigmunds forhold til sin far – jeg henviser stadig til Akropolis-teksten).

Men i og med separationen må subjektet håndtere "objektet *a*" og det forhold, at A af den grund og for altid vil forblive spaltet (hvilket S(A), altså kastrationen, netop noterer – kastrationen er derved mindre denne eller hin lemlæstelse, hvor ritualiseret den end forekommer, end det forhold, at den Anden for bestandig ikke kan være hel, Universel, hvorfor subjektet er dømt til at tage ansvar for sine handlinger/ønsker – i den forbindelse spurgte Freud sig længe om, hvor skyldfølelsen mon kom fra).

Men, igen, denne separation, og dér ligger hunden begravet, kan ikke blot udformes som fravristelse, adskillelse eller segregation, men forudsætter, at den arter sig som produktionen af noget nyt. Det er i øvrigt derfor, at Lacan i *Position de l'inconscient* (*Écrits*, siderne 229-250) opholder sig relativt længe ved dette spørgsmål, idet han overvejer forskellen mellem *separare* og *se-parere* på latin.

I den forstand må man sige, at mens vi ved *alienation* taler om 'ønskets alienation' (nødvendigt, uundgåeligt osv., men altid fremmedgjort under den Andens forgodtbefindende/nydelse), peger *separation* på den omstændighed, at subjektet er dømt til at skulle producere sit eget ønske på egne betingelser. 'Egne betingelser' vil sige: i henhold til den lov, som drabet på Faderen (for at holde os til Freuds metaforik) indstifter. Forskydningen fra alienation til separation er i egentlig forstand bevægelsen fra den Andens vilje [A] til det ønske, som ønsket om den døde far [S(Ⱥ)] åbner op for.

Sublimeringsspørgsmålet befinder sig et sted deromkring

For ønsket er i sig selv en tydning, en læsning. For spørgsmålet er mindre, hvad det er, jeg ønsker, end hvad det er, jeg læser, idet jeg ønsker noget.

Psykoanalysen kan derfor ikke være en mantik, hvor det gælder om at tolke dette eller hint. Psykoanalysen forholder sig snarere til det ønske, der bærer et menneskeliv, som værende i sig selv en tydning. Tydning af, hvad den Anden vil mig, læsning af mine omstændigheder (som de relevante, men også irrelevante, andre befolker), metabolisering af den tomt, der organiserer min væren.

Og jeg vil endda tillade mig at formulere det sådan – i det mindste som en arbejdshypotese (som jeg tror holder!) – at mens *alienationen* kan læses som den tilstand, hvor subjektets ønske er fremmedgjort og derfor afstumpet (altså netop ikke sublimeret, men i den Andens vold slet og ret), peger *separationen* på den situation, hvor vi står over for et sublimeret ønske, et ønske, der genkender sig som sådan (hvad dette end vil sige – men det har noget med kærlighed at gøre i hvert fald), som sætter en grænse for den Andens / Moderens nydelse og giver subjektet et grundlag for at producere og bebo sin verden på egne vegne.

Perversionen interesserer os, fordi den negation (*Verleugnung*), som deri privilegeres, i en vis forstand er det første afværg over for kastrationen, og derfor holder den subjektet i en slags ingenmandsland (denne underlige tilstand af *Glauben* / *Unglauben*, som Freud, igen, taler om i Akropolis-teksten) lige akkurat uden for psykosen, men endnu ikke i neurosens økonomi. Denne negation menneskeliggøres først, så at sige, når den kommer i samspil med de andre negationer under kastrationens herredømme. Ellers befinder subjektet sig i en tilstand af apati eller monoton gesjæftighed (så godt beskrevet af de Sade), som holder angsten i ave i en stilling af bureaukratisk nydelse uden kærlighed. Spørgsmålet er så, hvad det er, der sætter subjektet i stand til at gå ud over dette punkt. Studierne udi sorg og melankoli samt sammenkoblingerne af sadismen og manien samt melankolien og masochismen, som René Lew (efter Karl Abraham) har gjort os opmærksom på, vil måske kunne give os nogle orienteringspunkter heri.

Sublimeringens væsen er afgjort et spørgsmål, der hører under metapsykologiens studier. Som tidligere antydet havde Freud også planlagt og skrevet derom (i hvert fald en skitse) til en bog med titlen *Zur Vorbereitung einer Metapsychologie,* som skulle indeholde et antal afhandlinger omhandlende grundlæggende problemstillinger. Som vi ved, blev dette projekt ikke til noget. Af de tolv planlagte tekster blev kun fem udgivet hver for sig, de øvrige syv blev sandsynligvis destrueret. At dømme ud fra et udkast til en artikel om 'overføringsneurosen', som skulle have været med i samlingen, og som man har fundet iblandt Ferenczi's papirer, var der alle mulige grunde til at gøre det. Altså lade den ligge. Teksten var simpelthen ikke færdig, alt for famlende og uklar. Freud vidste ganske enkelt ikke, hvordan han skulle gribe det an. For én ting er at kende håndværket, noget andet er at redegøre for dets principper. Der var altså noget, der manglede i tankegangen, hvorfor Freud måtte afstå fra at give en formel redegørelse derfor. Det er først godt fyrre år efter, idet Lacan afgrænser spørgsmålet om "analytikerens ønske", at en vis tåge omkring overføringsspørgsmålet begynder at lette. Hvilket tillige giver yderligere ansatser til at begribe sublimeringens gåde.

Sublimering kan ikke defineres uden *der Wunsch*

Så vidt jeg kan se, ligger hovedskavanken ved den omstændighed, at Freud simpelthen aldrig nogensinde definerede, hvad han egentligt mente med *Wunsch*, "ønske" (og noget lignende gjorde sig som antydet gældende med sublimeringen). Han tog det for givet og anvendte det tydeligt nok som en praktisk kategori (ellers ville han jo ikke have kunnet tyde), men han havde ikke noget begrebsligt bud derpå. Ønsket var der bare. På linje med libidoen, drifterne etc.

Og eftersom 'libidoen', 'drifterne' og altså også 'ønskerne' mødes omkring en mere eller mindre naturalistisk henvisning til 'seksualiteten', ja så er ønsket de facto

blevet bestemt derudfra. Dets oversættelse som 'begær' er udtryk for denne tankegang.

Der er bare det, at hvad psykoanalysen opdager, er faktisk, at en sådan naturalisme er blændværk, at der ikke findes en såkaldt naturlig seksualitet, og at ønskets drivfjeder forankres i akkurat denne omstændighed. Ønskets 'natur' er i den forstand at være utilfredsstillet. Spørgsmålet er da, hvad subjektet stiller op med den utilfredshed. Varianterne kan være mange, og det er dem, vi uden at tænke videre over det rangerer under forskellige nomenklaturer for patologiske tilstande. Det afgørende er imidlertid, at ønsket insisterer under alle omstændigheder, også når dets udtryk giver sig til kende som *acedia* eller lignende (jf. Ernst Jones' overvejelser over *aphanisis*, som Lacan genoptager siden). Stilen skaber mennesket, som man siger. Dog ikke uden den lille tilføjelse, Lacan gør os opmærksom på: det menneske, man henvender sig til, det vil sige det objekt, man gør det til.

Så er vi tilbage ved sagens begyndelse. For stilen er afgjort et sublimeringsanliggende. Hvilket fortæller os, at vi også i den forbindelse må følge objektet *a*'s spor. Og eftersom *a*'s gang er stærkt knyttet til funktionen Fader, ja så må vi antage, at den omtalte sublimering faktisk er at betragte som et udslag af fallisk nydelse. Det er også derfra, vi må tage fat i problematikken. Som måske, det spørger jeg mig om i hvert fald, er stærkt knyttet til den aforisme, Lacan giver os sidst i "Den logiske tid" (*Écrits*, s. 213 note 2 – noten tilføjer han i 1966 for at sammenfatte, hvad teksten forsøgte at sige tyve år tidligere), nemlig at "*Le collectif n'est rien que le sujet de l'individuel*". Altså at når kollektiviteten går fløjten, ja så har individet kun sin perversion tilbage.

Osvaldo Cariola
August 2026